

Ex catedra – Книга без години

Бранко Горгиев

УДК: 821.163.3-32(049.3)

Чудна е историјата на секоја книга, слика, скулптура, филм... Уште почудно е што никој не размислува за нивното „тело“. Небаре има отелотвореност на духот без некакво тело, воплошеност на душата без плот... *sarx* без *psyche*, *soma* без *sema*... Човекот, неговата свест како трајно да пати од болеста наречена – подразбирање, оттаму и најголемото недоразбирање. Во превод – превидување на важното. Важно е да се одреди телото. Основата на телото на било која слика е платното, сидот, белината на неговиот грунд; на скулптурата, дрвото, глината, нивната мека, женствена и сензуална податливост за обликување; на филмот, провидната целулоидна лента, во поново време дигиталната празнина, пикселот, виртуелната материја на сите претходни медиуми; конечно, основата на телото на книгата е белината на хартијата. Основата на хартијата пак е стеблото...

Стеблото е медиумот од којшто е изградена материјата на плотта на книгата. Стеблото, со сите свои години, со сите свои нераскажани приказни на шумата, планината, бистриот поток покрај кое живеело. Како пак се доаѓа до онаа рамна, измазнета бела површина врз која ќе се втисне текстурата на душата и мислата на писателот? И тоа е важно да се истакне. Низ двојно поништување! Еднаш – кога било за прв пат исечено; и повторно – кога в казан било претопено во карма-каша без било каков лик и идентитет. Во превод: кога останало без сопствена историја. Така неговата двојна поништеност, налик на дестилатот од зрното грозје во препекот, станува оној фундамент, онаа снежно бела рефлектирачка подлога врз која ќе се оцрта ликот на писателот. Но што станало со оние тивки приказни на стеблото? Дали некогаш сте се запрашале? Дали и тие исчезнале, отишле во неврат? Најчесто – да! Мошне ретко – не!

Најновата книга на Ферид Мухиќ, *Ex catedra*, го демонстрира и потврдува спротивното, она пореткото. Ако не и најреткото – стеблото од коешто настанала дури и самата материја на оваа книга, сосе планината, снегот, синевината и потокот

од кои самото потекнало, повторно да се огласат, проговорот низ 43 илуминозни раскази излеани од челото и преточени од раката на самиот автор.

Така и се случило *пресеченаиџа бука на Љубоџен, косџениџе над Пожаране, дабовиџе во Мариовско...* да се огласат во приказната *Живоџ без иџиџориџа*. И тоа низ нивните браќа близнаџи, во *дождовниџе џрашуми на Таман Неџара...* во *Малезиџа*. Првите со години, со врамените прстени на времето, студот, малата смрт. Вторите, без било какви години. Израснати во вечно тропско лето, без било каква историџа, безвремени. Едните, зачудени од можноста да се живее во историџа. Другите, од стварноста да се живее без историџа, во вечно сега. За едните можност, за другите стварност. И обратно. Двоџна зачуденост, толку автентично присутна и пренесена во разговорот меџу водичот во онаа прашума и авторот на самиот расказ. Јазикот не само што не помогнал, туку и одмогнал. Како кога и самиот наш збор година потекнува од прстенот на времето што севезден се втиснува во нашето стебло – годот. Оние во тропскиот и суптропскиот појас ниту го познаваат овој печат на времето, ниту имаат збор за него. Така двете тајни на стеблата близнаџи се растајнуваат во тајната на едниот, неподелен човек, во можноста да се живее живот без историџа, без години, овде и сега! Тајна коџа тивко ни шепнува дека: *времеџо не доџира само коџа џресџануваме да живееме!* Оти само... *Коџа чемрееме, џџоџаш во дуџаџиџа ни се мноџаџи црниџе клобуџи на џоговиџе!* Таква е приказната за стеблата кои живеат во вечно сега... за професорот ботаничар кој се изгубил во прашумата на животот, за да се најде на чистина, во вечноста... за писмото што посакал авторот да џ го напише на неговата ќерка...

И не само оваа приказна. Такви се и сите останати Раскази во оваа Книга – без години! ... И оние кои не настанале во тропскиот појас... Да не настане правописна забуна.... Намерно е она К. Се однесува на целата Книга. И она Р – за сите Раскази е. Не само што се сите раскази без години, безвремени, туку сите како да се настанати од *Најџџуденоџо кладенче во свеџоџи*. Свежи, чисти, бистри и окрепувачки. Баш како и планините од кои потекнуваат. Терапевтско е нивното дејство. Над секој од нив треба да стои и она RP (resipe), како на старите лекарски рецепти.

Тркаџа со џаволоџи... Зар е потребно да се нагласува ноторниот факт колку сме сите ние нурнати во трката со времето, животот, кариерата, големите планови, успехот... Не само во трката со автомобилите во Детроит... туку во секоџа наша трка... да се биде секогаш прв, на секој план, на секое место, најчесто по секоџа цена... Ниче и Хамваш би рекле, забрзаност, темпо, итање, неумерена итност коџа сака да заврши со сѐ, веднаш и неодложно... Не е ни чудно што животот нџ се измолкнува од рацете, често и под нозете, оти копчето на хадронскиот акцелератор никогаш не е во наши раце. Него го притиска самиот натемаго, Ѓаволот. Приказна коџа е истовремено и диџагноза и проскрипџиџа. Применетоста пак на она RP (resipe), зависи

само од нас. Секому според сопствената диоптриска отвореност за нејзината светлосна порака. Не е ниту до лекарот, ниту до аптекарот – до нас самите е!

За *Човекој* и неговата размисла *над безднајџа*, што би можел да кажам, освен... ваистину... *висиш, а размислуваши*, човече. Притоа ниту знаеш како си се нашол тука, ниту колку ќе издржиш, ниту како понатаму, ни дали е ова сон или јаве, ни дали треба *да се прикрејиши поцврсто*, или *да се – џушџиши*!? Вистинска егзистенцијална положба на човекот... дошепната од ветрот на Шар Планина и откриена во бездната на кањонот над Вратничка река. Незавидна, бездруго, но притоа и сосема јасна положба, која нѝ вели: *Во секој моментѝ, и кога сме будни и кога сонуваме, ние сме над безднајџа, а себе и својој живојѝ го разбираме авѝенѝично, само кога сме целосно свесни за џоа*. Наградата пак... ја има ли воопшто (?), е самата свест за таа позиција – во расказот доловена како *Божја Ливада*... која ги чека само оние кои *ќе минатѝ низ Вратѝница, ќе се искачатѝ над безднајџа, на џајѝојѝ кон Врвојѝ*... За неупатените и исплашените, само би додал... секој... низ сопствената Вратница... над сопствената бездна, и кон едниот Врв... Бездруго, внатрешниот пат е секогаш ист, само се различни патниците... Во истиот дух се огласува и приказната: *Добар разлог за џаџување*.

За *Сиравојѝ од слободајџа*, иако во целост ги делаам ставовите на оној будистички монах во портокалово, сепак би се се воздржал од прашањето: кому повеќе му давам храна – на сверот на стравот, т.е. на сигурноста, или на сверот на слободата. Одговорот може да биде и загрижувачки. За *Збрчкани деца*, или за оние кои никогаш нема да станат созреани луѓе, оти го хранат само сверот на сигурноста, дал' да го прашам *дивојѝо нескројѝливо дейѝе* од Кораб: *дали и јас му личам на збрчкано дейѝе*!? Огледалото само кажува... Верувам, истото би го кажало и *Дейѝејѝо Халид, бунѝовник од Сѝоѝово*, третата голема тематизација на слободата во оваа книга.

За *Најѝобројѝ лејѝач со скршени крилја*, тешко е да се најдат вистинските зборови за оваа Платонова метафора за човекот како *единсѝивениојѝ двоножец без џердуви*, која низ перото на Ферид Мухиќ прераснува во вистинска визија на човекот како небеско битие, кое низ скалилата на јазикот, говорот и културата ја остварува својата суштина, мисија, послание – овде, тука, и во височините – сега, и во вечноста.

Има нешто опојно во овие приказни. Нешто што избива како од необичната *Философија на винојѝо* на Бела Хамваш. Дали е самиот аромат во прашање – не знам. Само знам дека се ретки оние книги, раскази, приказни, со кои луѓето можат да се причестуваат... со смисла! Дури и оние кои зборуваат за бесмислата, како бизарниот *Музеј на големи џоразѝ, На крајојѝ од денојѝ... доаџа нокѝа, Сѝефани се бара себеси, Еген џиксел смисла*... или *Крајѝкајѝа лекција од младиојѝ волк*, една зашметувачка метафора на нашиот кус, страдален живот, во која, не само Хајдегер, туку и секој чо-

век би занемел и обневидел до болка. Па сепак, иако е настаната во духот на *Кројцеровата соната* на Л.Н. Толстој, има нешто во оваа приказна што ја трансцендира и белата болничка *посиела* на Толстој и она Хејдегероова *шука-биение*, и неговата визија на човекот како *биение кон смртта*. Бездруго, има... Тоа е философијата на планината. Велам на Планината – не на врвот, на подножјето, на ливадата и шумата, на стеблото и изворот... Планината ги содржи, ги подразбира сите нив, како *pluralia tantum*, и врвот и снегот, и карпата и мовта, и водата и небото... Оттаму и свежината, надежта, верата, оттаму и љубовта и смислата која провејува низ сите овие раскази... редум, да не кажам, заедно со авторот: *ШАР, Од „Ш“ до „А“*. Сите се од оној ист кладенец... од оној *Најстудениот*.

Го има ли, постои ли, може ли да се знае кој е најстудениот? проблемот на синтетичките судови *априори* на Имануел Кант применета во дело, тоа е расказот *Најстудениот кладенец во светот*. *Практиката е добар, но никако единствен критериум на вистината*. Доколку една вистина е *повисока*, доколку *помалку* зависи од *практичната проверка*. *Најважните вистини не бараат апсолутно никакви докази*, вели Ф. Мухиќ. Така и љубовта и добрината и самиот свет се потврдуваат непосредно, самите со себе, или, си постојат без било какви докази. Дали е можеби *анорганскиот свет* изземен од оваа универзална вистина? Никако. Ако некогаш сте се напиле од извор вода со температура од 1 Целзиусов степен, знајте дека е токму тоа најстуденото кладенец во светот, оти на 0 Целзиусови степени, водата престанува да биде вода, таа се престорува во мраз... Затоа... *и ако сè нашла вистинска љубов, знајте дека сè нашла најголема љубов на светот! И не проверувајте, и не барајте докази*. *Нема да најдете ништо студена вода, ништо голема љубов...* гласи епилогот на овој толку инспиративен и инспирирачки расказ. Затоа велам дека сите раскази во оваа книга се од оној ист кладенец... од оној *Најстудениот*.

Па сепак, има една приказна која се приближила до онаа состојба од 0 Целзиусови степени, а притоа останала и понатаму во течна состојба. Како – не знам! Своевиден природен, а повеќе, би рекол, *натприроден феномен*. Колку да не збунува, или можеби да ни соопшти дека исклучокот го востановува секое правило. Тоа е приказната за *Јастребот и девојката*. Признавам, ме погоди како *јастребот* и плени како *девојката*. Или е поточно... ме погоди како *девојката* со својата *убост* и плени како *јастребот* со својата *остра мисла*. Во еден и во друг случај – за срце! Таму кај што сме најслаби... и истовремено најсилни... во срцето и умот, во моќта и знаењето... Инаку самите тематизации на приказната, кои би се осмелил да ги преведам, впрочем, како и целиот расказ, со следниот наслов – *За смиреноста и смиението*.

Постои ли разлика, би прашал некој!? Да, секако – ни мала, ни безначајна. Смиреноста е психолошка, смиението е духовна категорија. Може човек да биде крајно смирен, „бубачка да не згази“, а да не дошол до смиение. Може да реди и

Вториот чин – доле, во селото, покрај огнот и љубезните домаќини на неканетиот, но занимлив и необичен гостин. Ако беше првиот чин тегобно соочување со гордоста во себе (Грците би рекле *hybris*-от), вториот е уште потегобен – соочување со поразот пред другиот. Пред селаните и некако, но пред стројната, ангелски убава девојка – никако! Приказната за сопствената авантура низ планината, сега видно изменета и холивудски разубавена, во која јастребот е прескокнат, а најважниот дел – лажењето, целосно испуштен, в миг ја сосечува девојката, остро, одлучно, налик на двигот на самиот јастреб кога ќе ја нападне змијата: „Не личи да се фали моќта, освен тaa на Госјод. Човечката моќ е гласна. Таа е иширошина а не доблест, казна а не милост. Моќта луѓето ги поробува, не ги ослободува. Моќта е смртен непријател на човештината!!!“

97

лажовното знаење. Јастребот во сонот се престорувал во онаа иста девојка која ќе ги искаже можеби најсилните и најдлабоки мисли... Мисли кои се врежуваат во свеста, а по кои никогаш таа не може да остане иста... *Тоа беше знаење на змијата а не знаење на птицата. Змискојто знаење наведува да ползиме, вистинското знаење ти дава крила да полетиш! Знаењето кое сака да стигне до, владее само со материјата...*

Материјата... тоа се само чинии за амброзија и нектарот на вистинското знаење, тоа е џебчето опфаќајќи го големото светлина на вознесот и љубовта.

Не можам да се отргнам од впечатокот дека во овие прекрасни зборови се огласила дури и самата материја, пепелта, правот, од кои сме создадени, исто колку и првиот дух кој ни е дунат во ронките на носот...

Се прашувам, дали ќе беше можно сето тоа, доколку не се случи првиот чин – во кој стеблото на моќта, амбицијата, снагата, не се исече, искорна и истркала стрмоглаво, до вториот чин – во кој се престори во карма-каша, поништено до степен на онаа примордијална состојба, наречена – смирение на духот!? Тајната непроодна шумска патека која води до вистинскиот излез, до нас самите, ни се открива во оваа приказна. Ни помалку ни повеќе. Таа вели дека само двојната анихилација може да го дестилира духот до онаа археична точка од која самиот потекнува. Духот мора да се спушти до материјата, пепелта, правот, за да ги подземе со себе и преобрази повторно во амброзија и нектар на вистинското знаење. Двојниот кеносис на духот е услов за спасот на чинијата, пепелта, материјата од која сме создадени. Оттаму и двојното возвишување – низ вознесот и љубовта сè до светлината од каде сме потекнале!

Не може животот бистро да се огледа доколку самите не се престориме во онаа мазна, езерска површина на која го пишуваме сопствениот живот... Хартијата е само метафора на оваа состојба. Двојното поништување е *conditio sine qua non*, на секоја вистинска согледба... На онаа највисоката, најдлабоката, дотолку повеќе. Тоа е и единствената согледба која има моќ да ослободи. А оттаму и нектарот на вистинското знаење и амброзијата на вистинскиот живот. Оттаму и самиот наслов на оваа книга, *Ex catedra*. Што значи, од позиција на слобода, или на вистински дијалог, не само на учителот со ученикот, туку и на раскажувачот со слушателот, во кои катедрата, не случајно направена од стеблото, шумата, планината, стои повторно како невидлив посредник меѓу нив. Таа е гарант, сведок дека средбата воопшто била и ќе остане автентична за навек. Катедрата, сфатена како критичка дистанца, треба да си остане на своето место. Ако ја делиме *мудроста на дневна и ноќна*, тогаш мудроста содржана во оваа приказна извесно е *ноќна*... Проскрипцијата, пак, она *RP, дневна е*. Фрла незаодна светлост врз нашиот живот. Писмото на ќерката на професорот ботаничар, сепак било напишано.

Некои пишуваат цели книги за да досегнат еден ваков расказ. Авторот, Ферид Мухиќ, пишува раскази и книги за кои ќе се раскажува и пишува.